

YOSH AVLODNI MA'NAVIY JIHATDAN YETUK QILIB TARBIYALASHDA URF-ODAT VA ANANALARIMIZNIG TUTGAN O'RNIGI VA AHAMIYATI

Umarov J.CHOTQMBYU.GIIF va
SHTBIT kafedrasida katta o'qituvchisi

“Birinchisi navbatda milliy madaniyatimiz, xalq ma'naviy boyligining ildizlariga e'tibor berish lozim. Bu xazina asrlar davomida misqollab to'plangan. Tarixning ne-ne sinovlaridan o'tgan. Insonlarga og'ir damda madad bo'lgan. Bizning vazifamiz - shu xazinani ko'z qorachig'imizdek asrash va yanada boyitish, so'zda emas, amalda har bir kishining vijdon erkinligini, e'tiqodining erkinligini ta'minlashimiz kerak”[1]

Mustaqilligimizni dastlabki yillaridanoq mamlakatimizda ma'naviy jihatdan barkamol bo'lgan yosh avlod tarbiyasiga katta diqqat e'tibor qaratib kelinmoqda. O'zbekiston Respublikasining birinchi Prezidenti I.A.Karimov o'z ma'ruzalarida va asarlarida O'zbekistonning ertangi kuni va kelajagi ma'naviy jihatdan yuksak salohiyatga ega bo'lgan yoshlarga bog'liq ekanligini doimo ta'kidlab kelgan.

Ma'naviy barkamol insonlarni voyaga etkazishning qator omillari bo'lib xalqimizga xos bo'lgan urf-odatlar, an'analar va marosimlar mana shunday omillardan bo'lib hisoblanadi. Katta tarbiyaviy ahamiyatga ega bo'lgan urf-odat, an'ana va marosimlar asrlar mobaynida shakllanib boyitib kelindi va xalqimiz xayotining ajralmas qismiga aylandi.

Haqiqatdan ham, urf-odat va marosimlar ijtimoiy hodisa sifatida vujudga kelib, rivojlanib, takomillashib inson hayotini boshqarishda, yuksaltirishda katta o'rin egallagan va hozirda ham shunday. Ularning barqarorlik, nisbiy turg'unlik hususiyati esa xalq o'tmish madaniyati va ruhini saqlab qolishga va ularni avloddan-avlodga etkazib berishda katta rol o'ynagan.

Urf-odat va marosimlar tizimi, xalqning bir qancha yuz yillar davomida tarbiya sohasida amalga oshirib kelayotgan “izlanishlar”i mahsulidir. Bu tizim yordamida har bir xalq o'zining ma'naviy madaniyatini, turmush tarzini, psixologiyasini, his-tuyg'ularini avloddan-avlodga o'tkazib, namoyon etib kelgan va hozirda ham, kelajakda ham bu jarayon davom etaveradi.

Hayotda tasodifiy hodisalar natijasida insonning kundalik turmushiga zarur bo'lgan narsalarni yo'qotib qo'yish mumkin, uni qaytadan tiklasa bo'ladi, lekin ba'zi ijtimoiy sabablar tufayli avlodlar o'rtasidagi bog'liqlik uzilsa, bu fojiaga aylanadi, uni tiklash og'ir kechadi. Shuning uchun avlodlar o'rtasidagi vorisiylik, farzandlarning otalar urf-odatlarini, marosimlariga bo'lgan sodiqlik hissinini halqimiz ko'z qorachig'iday saqlab kelgan, qanday qiyinchiliklar, ta'qiblar bo'lmasin, ularni kelgusi avlod uchun asragan. Bugungi kunning talabi ham shuni taqazo qiladi. Bunday holat bizning Konstitutsiyamizning 49-moddasida "Fuqarolar O'zbekiston xalqining tarixiy, ma'naviy va madaniy merosini avaylab asrashga majburlarlar.

Madaniyat yodgorliklari davlat muhofazasidadir"[2;10] deb qonun bilan mustahkamlangan.

Milliy urf-odat va marosimlarning insonparvarlik g'oyalari bilan sug'orilgan ana shu xususiyatidan talaba-yoshlarni shaxs sifatida shakllantirish va kamol topshirishda foydalanish uzluksiz ta'lim tizimi oldida turgan asosiy vazifalardan biridir.

Ijtimoiy hayotning barcha sohalarida yuz berayotgan buyuk o'zgarishlar jamiyatning har bir a'zosiga, har bir fuqarosiga bo'lgan talabni o'zgartirmoqda. Shaxs manfaati birinchi darajali manfaatga aylanib bormoqda. Ijtimoiy ongda shaxs manfaati davlat manfaati bilan uyg'un ekanligi to'g'risidagi tasavvur kun sayin mustahkamlanib bormoqda.

O'zbekistonning kelajagi bo'lgan yosh avlodni milliy g'oya va istiqloq mafkurasi asosida tarbiyalash, ular ongi va qalbiga vatanparvarlik, millatga sadoqat, o'z xalqini sevish va ulug'lash, milliy qadriyatlarni, milliy urf-odat marosimlarini e'zozlash tuyg'ularini singdirish, ularni hayotga o'z o'rnini topish, qadr-qimmatini anglash, mustaqil fikrlovchi erkin shaxs sifatida voyaga etkazish bo'yicha bir qancha ishlar amalga oshirilib kelinmoqda.

Mustaqillik sharofati milliy qadriyat hisoblangan urf-odat, an'ana va marosimlarimiz tiklanib yanada boyitilgan holda xayotga tadbiiq etib borilmoqda.

Bugungi kunda mamlakatimizda istiqomat qilayotganning barcha millat vakillari o'z urf-odatlarini, an'analarni va marosimlarini avaylab asrashga va

ulardan yoshlar tarbiyasida foydalanishga alohida e'tibor berib kelmoqdalar. Bu bizning Konstitusiyamizning 4-moddasida ham mustahkamlab qo'yilgan "O'zbekiston Respublikasining davlat tili o'zbek tilidir.

O'zbekiston Respublikasi o'z hududida istiqomat qiluvchi barcha millat va ellatlarning tillari, urf-odatlari va an'analarini hurmat qilishini ta'minlaydi, ularning rivojlanishi uchun sharoit yaratadi"[2;2]

Yoshlarda demokratik huquqiy davlat va fuqarolik jamiyatining asosiy tamoyillaridan biri – mamlakatimizda har bir millat va elat ravnaqi ta'minlanayotganligi, ularning milliy an'ana, urf-odat va madaniyatlari rivojlanayotganligi to'g'risidagi ishonchni shakllantirish tarbiyada juda katta ahamiyatga ega.

Mamlakatimizda milliy urf-odatlar, an'analar va marosimlarga berilayotgan e'tibor turli millat vakillarida milliy g'urur va iftixorni shakllanib berishiga xizmat qilmoqda.

Ana shu jarayonni mustahkamlash uchun va eng muhimi, demokratik huquqiy davlat va fuqarolik jamiyatining bebaho fazilati sifatida namoyon bo'layotgan turli millat urf-odatlarini, marosimlarini uyg'unlashib borayotganligini ifodalaydigan badiiy kechalar, davra suhbatlari va boshqa shunga o'xshash tadbirlarni tayyorlash va o'tkazish maqsadga muvofiqdir. 1992-yilda mamlakatimizda Vazirlar Mahkamasining qaroriga ko'ra "Baynalminal madaniyati markazi" tashkil etildi. Markaz umumhalq bayramlari jumladan, o'zbeklarning "Navro'z"i, ruslarning "Maslennitsa, Rojdestvo"si, tatarlarning "Sabanto'y" va boshqa milliy bayramlarida faol ishtirok etib kelmoqda. Bunday tadbirlarda talabalarning o'zlari ham tashkilotchi, ham ijrochi va ham tomoshabin-tnglovchi bo'lib ishtirok etishlarini ta'minlash kerak. Shundagina biz oldimizga bu soha bo'yicha qo'ygan maqsadga erishgan bo'lamiz.

Milliy odat, marosim va an'alar yoshlar ongida milliy istiqlol mafkurasiga asoslangan dunyoqarashni shakllantirish muhim ahamiyatga ega, eng avvalo, buning uchun talabalar mazkur odat, marosim va an'analarning mazmuni, kelib chiqishi, ularning o'tmishda va hozirgi kunda bizning xayotimizda tutgan o'rni

to'g'risida to'la tasavvurga ega bo'lishlari kerak. O'zbekiston Respublikasining birinchi Prezidenti I.A. Karimov o'zining "Yuksak ma'naviyat-yengilmas kuch" asarida xalq og'zaki ijodi bo'lgan "Alpomish" dostoniga *"Ko'p asrlik milliy davlatchiligimizning xalqona badiiy ifodasi"*[3;28] deb ta'rif beradi. Muallif mustaqillik tufayli bor hashamati bilan qayta tiklangan Navro'z bayramining chuqur falsafiy mazmuniga ham alohida e'tibor qaratadi. *"Bu qadim bayramimiz biz uchun hayot abadiyligi, tabiatning ustivor qudrati va cheksiz sahovatining, ko'p ming yillik milliy qiyofamiz, olijanob urf-odatlarimizning betakror ifodasi"*[3;29] bo'lib kelayotganligi ta'kidlaydi.

Ma'lumki, komil insonni shakllantirish uchun yoshlar uning aqliga, tafakkuriga, fikriga, ruhiga, his-tuyg'usiga ta'sir etish ham talab etiladi. Bunda milliy urf-odat, marosim va an'analarning o'rni beqiyos, chunki ularda xalqning ahloqiy qadriyatlari jonli inson his-tuyg'ulariga kuchli ta'sir etish shaklida namoyon bo'ladi.

Mamlakatimizda milliy urf-odat, marosim va an'analarni qaytadan tiklanayotganligi, ular xalqimiz madaniyati va ma'naviyatini boyitib borayotganligi va eng muhimi yoshlarni tarbiyalashda tobora muhim ahamiyat kasb etayotganligi hammamizga ma'lum.

Bundan tashqari mustaqillik yillarida xalqimizning hayot tarzini o'zida ifoda etgan yangi odatlar va marosimlar shakllanganligi ham ayon. Lekin shu bilan birga bu muhim sohada yuz berayotgan o'zgarishlarni umumlashtirish, ijobiy tajribalarni jamlash, hayotda o'z o'rnini egallagan, xalqimizga, yoshlarga manzur bo'layotgan urf-odat va marosimlar o'tkazish tartibi (ssenariysi)ni yaratish masalalari etarlicha hal qilinmagan ko'rinadi. Voholanki, mazkur masala muhim ahamiyatga ega. Ahamiyati shundan iboratki, odamlar orasida tarqalib, an'ana tusiga kirib borayotgan marosimlarni har tomonlama puxta o'ylangan, kishilarning ham tafakkuriga, ham hissiyotiga ta'sir etishini hisobga oladigan ssenariy asosida o'tkazilmasa, ularga nisbatan salbiy yoki juda bo'lmaganda befarqlik, e'tiborsizlik vujudga kelishi mumkin.

ADABIYOTLAR:

1. I. A. Karimov. Istiqlol va ma'naviyat. T-“O'zbekiston”-1994. b 65-66.
2. O'zbekiston Respublikasi Konstitusiyasi. T-“ O'zbekiston”-2014. b 2,10
3. Yuksak ma'naviyat-yengilmas kuch T-“ O'zbekiston”-2008. b 28,29.